

АНОТАЦИИ

на

НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ

на

доц. д. ф. н. НИКОЛАЙ МИХАЙЛОВ НЕЙЧЕВ

за участие в конкурса за академичната длъжност

„ПРОФЕСОР“

на български език)

Нейчев, Николай. *Квантова литературна херменевтика и екзегетика. Проблемът за разбирането на художествения текст: Н. В. Гогол и Ф. М. Достоевски.* Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2024. ISBN 978-619-202-924-1. – 603 с.

Анотация:

Монографията е опит да се създаде квантова литературна херменевтика, чрез прилагането на законите на квантовата механика. Нейната цел е *опит за квантуване на смисловия потенциал на художествения текст*. Изследването се състои от три основни части. **Първата част** се опитва по популярен начин да обясни *законите*, на които се основава квантовата физика, и революцията, която тя извършва в нашите представи за света. **Втората част** разкрива *изоморфизма* между квантовата теория и литературата, като формулира основните принципи на т. нар. *квантова литературна херменевтика*. Те са следните. ПЪРВИ ПРИНЦИП: *Суперпозиция на художествения текст*; ВТОРИ ПРИНЦИП: *Колас на смисловата текстова суперпозиция*; ТРЕТИ ПРИНЦИП: *Смислова неопределеност при тълкуването на художествен текст*; ЧЕТВЪРТИ ПРИНЦИП: *Обезсмисляне на идеята за свръхинтерпретация*; ПЕТИ ПРИНЦИП: *Комплементарност при тълкуването на художествения текст*; ШЕСТИ ПРИНЦИП: *Когнитивни функции на художествения текст*. **Третата част** демонстрира ефективността от прилагането на тази херменевтика и провежда квантова *екзегетична* процедура върху знакови творби от творчеството на Н. В. Гогол и Ф. М. Достоевски.

Нейчев, Николай. *Влияние на византийските „владетелски огледала“ Проф. Ивайло Петров и приятели. Сборник в чест на 75-годишнината на проф. д-р Ивайло Петров.* Велико Търново: Издателство „ИВИС“, 2023. ISBN 978-619-205-191-4, с. 208 – 224.

Анотация:

В работата подробно се изследва какво значение оказва византийската/православната концепция за образа на владетеля и неговата власт, отразени в корпуса „*speculum*“ отражението на труда на дякон Агапит „Поучителни глави“ (VI в.) до император Юстиниан I върху съчинението на Гогол „Избрани места от преписка с приятели“ на Агапит говори знаменателният факт, че около 1840 г. писателят сам превежда част от труда на Агапит. Сравнителният текстуален анализ между двете съчинения недвусмислено показва, че в много от случаите, когато се засяга проблемът за духовния облик на монарха и характера на неговата власт, Гогол основно се ръководи от концепцията на византийския автор.

Нейчев, Николай. Библейски, богословски и агиографски източници за формирането на художествената концепция на Достоевски за духовния свят. // *Славянски диалози. Списание за славянски езици, литератури и култури.* Пловдив: Издание на Филологическия факултет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, 2022, № 30 (год. XIX), ISSN 1312-5346, с. 111 – 129.

Анотация:

Статията е опит да се разкрият първичните и глъбинни модели, към които се връща художествената интерпретация на духовния свят в творчеството на Ф. М. Достоевски. Оказва се, че руският писател възприема основните „параметри“ на извънземното битие (като движение, промяна и пространственост) от гледна точка на библейската юдео-християнска традиция. Според тази богословска традиция времето е проблематична категория в духовния свят, която не е свързана нито с движението, нито с промяната. Разбирането на Достоевски, че в небесния (еоничния) свят душата след смъртта е активна и подлежи на промяна, се подкрепя от многобройните свидетелства от мистичния опит на православната аскетика. Що се отнася до времето, то се появява след грехопадението на Адам в съучастие с дявола. В този смисъл времето е само другото име на смъртта. След Апокалипсиса обаче ще има „ново небе“ и „нова земя“, където „няма да има повече време“.

Нейчев, Николай. „Двойник“ на Ф. М. Достоевски *sub specie* квантовата литературна херменевтика. // *Битието на словото. Юбилеен сборник, посветен на 60-годишнината на професор Запрян Козлуджов.* Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“; София: Издателство „Захарий Стоянов“, 2020. – 324 с. ISBN 978-954-09-1432-9; с. 90 – 110.

Анотация:

Статията се опитва да създаде нов модел на литературна херменевтика въз основа на основните принципи на квантовата механика: *принципът на неопределеността на Хайзенберг, принципът на суперпозиция, колапсът на вълновата функция, принципът на комплементарността.* Чрез т.нар „квантова херменевтика“ се открива възможността за

адекватно обяснение на мистериозната природа на художествената реалност в „Двойник“ на Достоевски. В това произведение руският писател реализира „формулата“, която по-късно ще приложи в последните си големи романи. А именно. Опит да се постигне вторична неопределеност на текста, а чрез това и да се постави читателската рецепция в ново състояние на суперпозиция, т. е. – на логическа флукуация.

Нейчев, Николай. Даниил Андреев – вестителят на новата духовна епоха. // *Славянски диалози*. Списание за славянски езици, литератури и култури. Пловдив: Издание на Филологическия факултет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, 2020, № 26 (год. XVII), ISSN 1312-5346, с. 32 – 53.

Анотация:

Работата представя във възможно най-пълно и синтезиран вид творчеството на един от най-загадъчните и проникновени руски поети, писатели и религиозни философи на XX век. Даниил Леонидович Андреев (1906 – 1959). Като откровен противник на болшевишката революция и съветската власт той приживе не е публикувал нито ред от своето грандиозно творчество. Първото официално издание на негови творби е осъществено едва в края на 80-те и началото на 90-те години на XX в., но глобалните му пророчески визии, отразени най-вече в главната книга на неговия живот – религиозно-философското съчинение „Розата на Света“ (*Роза Мира*, 1950 – 1958; публ. 1991 г.) – веднага го превръщат в изключително по своята уникалност духовно явление не само за руската, но и за световната култура.

Нейчев, Николай. Достоевски: към проблема за фантастичното („Братя Карамазови“ в контекста на Пушкиновата „Дама пика“ и Гоголевия „Нос“). // *За смисъла на догадките. Сборник в чест на доц. д-р Румяна Евтимова (състав. Румяна Парашкевова, Ангелина Вачева)*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2020. – 252 с. ISBN 978-954-07-4911-2, с. 77 – 90.

Анотация:

Статията изяснява проблема за същността на фантастичното в художествената система на Ф. М. Достоевски. Проблем, който е занимавал съзнанието на писателя през целия му творчески път – от „Двойник“ до „Братя Карамазови“. Преди Достоевски съществуват два авторитетни „модела“ при изобразяване на фантастичното – Пушкиновият (в „Дама пика“) и Гоголевият (в „Нос“). Основният въпрос е кой от двата „избира“ да следва писателят и защо? Оказва се, че за Достоевски е неприемлив Гоголевия фантастичен „модел“, тъй като неговият художествен свят (напр. в „Нос“) може да се интерпретира само по два начина: или като реалистичен, или като фантастичен, но не и в едновременното съжителство и на двете доминантни позиции. Според автора на „Братя Карамазови“ единствено Пушкин в „Дама пика“ е постигнал „върха на фантастичното“, защото е съумял да съвмести и двете състояния на реалността. В своите големи романи Достоевски неотклонно следва и усъвършенства Пушкиновия подход, който намира най-

съвършенна реализация в главата „Дяволът. Кошмарът на Иван Фьодорович“ от романа „Братя Карамазови“.

Нейчев, Николай. От „ринология“ към „носология“, или от Стърн към Гогол. // *Костурков's World Démeublé или Немебелираният свят на Йордан Костурков. Essays in Honour of Yordan Kosturkov. Юбилеен сборник в чест на доц. д-р Йордан Костурков (Edited by Milena Katsarska, Yana Rowland and Rositsa Dekova.).* Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2019, ISBN 978-619-202-451-2; с. 147 – 163.

Анотация:

Предлаганият текст повдига още веднъж въпроса за влиянието на романа на Лорънс Стърн „Животът и мненията на Тристрам Шанди, джентълмен“ (*The Life and Opinions of* разглежда в културологичен, исторически, еротично-психологически и структурно-наративен план. Направените наблюдения препотвърждават вече направения от литературоведската критика извод, че Гогол се явява един от най-ярките представители и продължители на руското „стърнианство“.

Нейчев, Николай. Принципите на квантовата механика и проблемът за разбирането на художествената творба (Реалистичното и фантастичното във „Вий“ на Н. В. Гогол). // *Интерпретираме руската литература. Сборник в чест на 75-годишнината на проф. д. ф. н. Петко Троев.* София: Факултет по славянски филологии, 2018, ISBN 978-619-7433-15-19; с. 45 – 58.

Анотация:

Изследването прилага философските принципи на квантовата механика при анализа на художественото произведение (в случая „Вий“ на Гогол) от гледна точка на категориите „реалистично“ и „фантастично“. Оказва се, че само принципът на допълнителността може да обясни двете несъвместими картини на реалността. Игнорирането му в традиционните литературни анализи води до спонтанно задействане на принципа на неопределеността – първопричината за невъзможността да се разреши възникналия проблем. Обикновено неравенството се установява в литературните проучвания върху „Вий“ (и не само), според които едното (реалистичното), а другото (фантастичното) на реалността е в предпочитана доминантна позиция, което води до едноплановост. Има и опити за съвместяването на двете реалности, което общо взето поставя смисъла на произведението в състояние на суперпозиция и след избора на интерпретативна стратегия, което пък води до проява на краен херменевтичен субективизъм и до нарушаване целостта на художествения свят.

Нейчев, Николай. Руската класическа литература в контекста на християнския месианистичен модел. // *Поклон пред буквеното слово. Юбилеен*

сборник в чест на 70-годишнината на проф. д-р Пеньо Ст. Пенев. Пловдив:

Анотация:

Тази статия се занимава предимно с проблема за уникалността на руската литература от XIX век. Изследването доказва, че тази уникалност се дължи на художественото превъплъщение на православния християнски месиански модел, т. е. до отхвърляне на неоезическия западен ренесансово-хуманистичен мироглед. Земната история е второстепенна по отношение на духовната; видимото съществуване е просто икона на духовния живот; главният герой се променя от гордо себеутвърждаване към тиха смиреност; второстепенни и дори третостепенни герои стават носители на висшата истина; женските персонажи са носители на сила на спасението.

Нейчев, Николай. Художественная функция восточного типа социальной иерархии в творчестве Н. В. Гоголя. // XII Конгрес Международной ассоциации преподавателей русского языка и литературы (МАПРЯЛ). „Русский язык и литература во времени и пространстве“ (Под редакцией Вербицкой Л. А., Лю Лиминя, Юркова Е. Е.). Shanghai (上海): Foreign language education press, 2011. Т.

Анотация:

Статията засяга следните проблеми: 1) Функцията на империята да въвежда ред в хаоса. имперска социална йерархия (Таблица на ранговете). 3) Структурата на административната (управленска) йерархия и нейната роля в художествения свят на Гоголевите творби: „Шинел“, „Ревизор“, „Мъртви души“. 4) По-специално в „Шинел“ Гогол показва какви са причините, разрушаващи йерархията, но и как тя може да се възстанови и укрепи, като засили съпротивителните сили на Империята срещу духовната ентропия на света.

Нейчев, Николай. Функция идей Платона в „Войне и мире“ и „Братьях Карамазовых“. // Дергачевские чтения – 2008. Русская литература: национальное развитие и региональные особенности. Материалы IX Международной научной конференции 9–11 октября 2008 г. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2009. Т. 1, ISBN 978-5-7996-0427-1, с. 252 – 266.

Анотация:

Статията разглежда въпроса какво е значението на платонистичните идеи за формирането на идеологическия дискурс в двата супертекста на руската литература на XIX век – „Война и мир“ на Л. Н. Толстой и „Братя Карамазови“ на Ф. М. Достоевски. Макар че темата не е нова за литературната наука, за разлика от досегашните изследвания, тук ясно се прокарва дистинкцията между мирогледната интенционалност на двамата писатели към философското наследство на древногръцкия мислител. Оказва се, че Толстой и

Достоевски имат напълно противоположно отношение към основните идеи на Платон – анамнезиса и метемпсихозиса. При Толстой то е положително, докато за Достоевски е напълно неприемливо, което намира художествено отражение и в тяхната романистика.

Нейчев, Николай. Чеховата драматургия и трагедията на човешката историчност. // *Славянски диалози*, №1, 2004, ISBN 954-8779-65-X, с. 68 – 88.

Анотация:

Статията изследва драматургичното творчество на Антон Павлович Чехов от гледна точка на „руската“ философия на историята. А тя коренно се отличава от оксиденталния европейски модел на секуларизираната от божественото „светска“ историята. От такава перспектива се обяснява и необичайната поетика на руския драматург, а именно: липсата на действие, на диалог, на протагонист, на моносюжет, на значещо слово, на жанрова установеност. По този начин „антисценичният“ характер на Чеховите пиеси, се явява своеобразна реализация за присъщата на православната менталност принципно отрицание на театралността, като второ/изкуствено отражение на живота. А оттук и творчеството на руския писател се тълкува като отрицание на агоналния тип история, издигаща в култ човешката активност, защото тя води не до спасението, а до гибелта на света.

Нейчев, Николай. Тайнственна поетика Ф. М. Достоевского. // *Дергачевские чтения – 2006. Русская литература: национальное развитие и региональные особенности. Материалы международной научной конференции 5–7 октября 2006 г.* Екатеринбург: Издательство Уральского университета. Издательский дом „Союз писателей“, 2007, т. 1. ISBN 978-5-7525-1679-X, с. 188 – 212.

Анотация:

Работата е своеобразен дайджест на моето монографично изследване „Ф. М. Достоевски – Тайнствената поетика“, предназначен да информира руския читател. Приложената херменевтична стратегия разглежда късната романистика на Достоевски sub specie православната църковна традиция и неговата поетика се подчинява на следните принципи. Всеки един от петте романи, съставлящи великото Петокнижие, се „строи“ по модела на ортодоксалната храмовост и представлява своеобразен словесен храм. От друга страна, всеки роман се подчинява на точно определена храмова, житийна и литургична доминанта, която го отличава от останалите и е посочена в заглавието на творбата. Но петте текста си взаимодействат по такъв начин, че образуват единния текст на метаромана. Като прилага фундаменталния принцип на православната съборност – единство в множеството – Достоевски „съгражда“ своето Петокнижие като храм от храмове, житие от жития и тайнство от тайнства, чиято цел е спасението на човешката душа.

Нейчев, Николай. Мессианистическая модель в русской литературной классике. // Toronto Slavic Quarterly. № 44, Spring 2013, Department of Slavic Languages

Анотация:

Статията е своеобразно допълнение към редица мои изследвания, посветени на темата „литература и месианизъм“. Тук се доуточнява понятието *руски литературен месианизъм*, което означава спасението на света не със силата на меча, а чрез преобразяващата сила на художествения Логос. Върховите достижения на руския литературен месианизъм се проявява най-вече в произведенията на неговите изконни представители: Пушкин, Лермонтов, Гогол, Тургенев, Достоевски, Толстой и Чехов. Погледната през призмата на месианизма, руската литературна класика разкрива уникална организация на света, напълно различна от установения в продължение на стотици години ренесансово-хуманистичен културен модел, характеризиращ се със своята неоезическа антропоцентрична и агонална природа. Напротив. Тази организация е от *неосредновековен* тип и в този смисъл тя най-вероятно влиза в контакт с друго съществуване, което се подчинява на законите на духовния свят, намиращо се далеч от нас, но не на разстояние, а по природа.

Нейчев, Николай. За двата типа история в Пушкиновата драматургия („Борис Годунов“ и „Малки трагедии“). // *Слово, Време, Литература. Юбилеен сборник, по случай 80-годишнината на професор Иван Цветков.* София, 2004. ISSN 0323-9160, с. 30 – 39.

Анотация:

Статията има за цел да осветли проблема за специфичното „руско“ разбиране на философията на историята чрез драматургичния логос на единствената историческа пиеса на А. С. Пушкин „Борис Годунов“. Което разбиране влиза в противовес със западноевропейската представа за същността на историята, разкрита от Пушкин в неговия театрален цикъл „Малки трагедии“. В „Борис Годунов“ авторът представя мистичен, „неосредновековен“, теоцентричен модел, според който движещите сили на историческия процес изхождат от сферата на трансценденталния Логос, с *Името* като негов свещен фокус. Докато в „Малки трагедии“ Пушкин разкрива новоевропейската, „хуманистична“, антропоцентрична представа за историята от „фаустовски“ тип, история, задвижвана от човешките страсти и желания.

Доц. д. ф. н. Николай Нейчев